

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Lehtinen, Esa; Simonen, Mika; Nissi, Riikka

Title: Epilogi : Tutkittavat äänessä

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © 2021 Riikka Nissi, Mika Simonen, Esa Lehtinen ja SKS

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Lehtinen, E., Simonen, M., & Nissi, R. (2021). Epilogi : Tutkittavat äänessä. In R. Nissi, M. Simonen, & E. Lehtinen (Eds.), *Kohtaamisia kentällä : Soveltava keskusteluntutkimus ammatillisissa ympäristöissä* (pp. 317-327). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1471. <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/skst.1471/>

Kohtaamisia kentällä

*Soveltava keskusteluntutkimus
ammattillisissa ympäristöissä*

Toimittaneet

RIIKKA NISSI, MIKA SIMONEN JA ESA LEHTINEN

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN TOIMITUKSIA 1471

Teos on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran nimeämien asiantuntijoiden tarkastama.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

© 2021 Riikka Nissi, Mika Simonen, Esa Lehtinen ja SKS

Lisenssi CC BY-NC-ND 4.0 International

Kannen suunnittelu: Timo Numminen

Taitto: Maija Räisänen

EPUB: Tero Salmén

ISBN 978-951-858-401-1 (nid.)

ISBN 978-951-858-403-5 (PDF)

ISBN 978-951-858-402-8 (EPUB)

ISSN 0355-1768 (nid.)

ISSN 2670-2401 (verkkajulkaisut)

DOI <https://doi.org/10.21435/skst.1471>

Teos on lisensoitu Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 International -lisenssillä.

Tutustu lisenssiin englanniksi osoitteessa <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/> tai suomeksi osoitteessa <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>.

Teos on avoimesti saatavissa osoitteessa <https://doi.org/10.21435/skst.1471> tai lukemalla tämä QR-koodi mobiililaitteella.

Hansaprint Oy, Turenki 2021

Epilogi

Tutkittavat äänessä

Esa Lehtinen

 <https://orcid.org/0000-0003-0218-6075>

Mika Simonen

 <https://orcid.org/0000-0003-0004-9165>

Riikka Nissi

 <https://orcid.org/0000-0002-7083-070X>

Johdanto

Tämän kirjan tavoitteena on ollut esitellä soveltavaa tutkimusta erityisesti keskusteluntutkimuksen näkökulmasta ja tehdä samalla näkyväksi tutkijan ja tutkittavien moninaisia kohtaamisia tutkimuksen teon eri vaiheissa. Kaikissa kirjan artikkeleissa on paitsi raportoitu tutkimuksen tulokset myös kerrottu tutkimustarina, jossa tutkijat ovat avanneet ja merkityksellistäneet näihin kohtaamisiin liittyviä, konventionaalisissa tutkimusraporteissa piiloon jääviä yksityiskohtia. Artikkelien tarinat rakentavat kuvaa tieteellisen työn maailmasta, jossa tutkimus ei useinkaan etene lineaarisesti tutkimussuunnitelmasta kohti siinä luvattuja tuloksia. Tutkijat eivät ainoastaan tutki vuorovaikutusta, he myös ovat kaiken aikaa vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Tämä vuorovaikutus tarkoittaa yhtäältä tutkimustulosten ja -havaintojen soveltamista, mutta toisaalta tarinoissa ilmeni, miten se – kuten vuorovaikutus aina

– on kaksisuuntaista: tutkijoiden ja tutkittavien välisillä kohtaamisilla on myös suuri vaikutus sekä tutkimusasetelmaan että tutkimustuloksiin.

Tässä päätösartikkelissa otamme vielä yhden lisäaskeleen; vaihdamme vielä näkökulmaa. Artikkeleiden tutkimustarinat ovat kaikki olleet tutkijoiden kertomia. Nyt annamme äänen tutkittaville. Annamme heidän kertoa, miltä kohtaaminen kentällä näyttää ja tuntuu heidän näkökulmastaan. Artikkelit perustuu kahteen haastatteluun, joissa haastateltiin yhteensä kolmea henkilöä, Elina Izarraa, Are Nikkistä ja Sauli Sirviötä.

Izarra, Nikkinen ja Sirviö olivat mukana Koneen Säätiön rahoittamassa ”Taide työnä ja työvälineenä” -hankkeessa, jossa pyrittiin yhdistämään tiedettä ja taidetta uudella tavalla (ks. Savijärvi tässä teoksessa). Hanke kytkeytyy Helsingin kaupungin ja Kiasma-teatterin projektiin, jossa joukko nuoria on kesätyökseen tuottanut teatteriesityksen URB-festivaalille ja samalla perehtynyt ylipäättään taiteen tekemiseen. Nuoret tekevät kesän mittaan näyttämöharjoitteita ja kirjoitustehtäviä, ja kesä huipentuu esitykseen. Izarra on teatteriohjaaja, joka on vetänyt projektia useiden vuosien ajan, ja hänellä on joka vuosi ollut työparinaan joku muu taiteentekijä. Nikkinen, joka on dramaturgi, ja Sirviö – kuvataiteilija – olivat tällaisina työpareina. Tutkijoina hankkeessa oli vuorovaikutuksen tutkijoita Helsingin yliopiston Intersubjektiivisuus vuorovaikutuksessa -huippuyksiköstä – muun muassa haastattelussa myöhemmin mainittavat Liisa Raevaara ja Marjo Savijärvi, sekä Tomi Visakko. Tutkijat tekivät kenttämuistiinpanoja ja videonauhoituksia harjoituksista. Yhteishankkeen lopussa tuotettiin teatteriesitys, jossa tutkijat olivat mukana. Esiintyjinä ja käsikirjoittajina oli aikaisempina vuosina kesätyössä olleita nuoria, ja sitä olivat tuottamassa Izarran, Nikkisen ja Sirviön lisäksi valosuunnittelija Jani-Matti Salo ja äänisuunnittelija Mark Niskanen.

Haastattelujen sisältö on yhdistetty ja tiivistetty alle teemoittain. Niiden kysymys–vastaus-formaatti – haastattelu omanlaisenaan vuorovaikutuksen ja tiedonmuodostuksen muotona – on kuitenkin haluttu jättää näkyviin.¹ Osa artikkelin teemoista oli mukana jo paneelissa, josta tämä teos sai alkunsa ja johon Are Nikkinen ja Sauli Sirviö myös osallistuivat. Näin artikkelin muoto kaiuttaa myös tätä tilaisuutta ja teoksen alkupe-
räistä ideaa.

1 Vastauksia on muokattu kevyesti paremmin kirjoitettuun tekstiin sopiviksi.

Tutkimus käynnistyy

H: Miten tutkijat tulivat mukaan?

Elina: Olin tehnyt tätä [Kiasma-teatterin projektia] vuonna 2011 muusi-
kon kanssa, vuonna 2012 tanssitaiteilijan kanssa ja vuonna 2013 ensim-
mäisen kerran kuvataiteilijan kanssa. Silloin [Kiasma-teatterin vastaava
tuottaja] Mikael Aaltonen totesi, että nyt kun tätä on tehty kolme vuotta
ja sinulla on ollut työparina kolmen eri alan taiteilija ja aina on tullut
hyvää palautetta, tähän olisi ehkä hyvä saada ulkopuolinen silmä. Joku
ulkopuolinen, joka jotenkin evaluoi sitä, että mitä tästä jää ja jääkö tästä
mitään. Me itse kun ollaan niin subjekteja, niin sisällä tässä. Mikael
ehdotti, että otettaisiin yhteyttä tutkijoihin.

H: Millaisia odotuksia teillä oli suhteessa tutkijoihin?

Elina: Olin ehkä yllättynyt siitä, että tätä lähtivät tutkimaan nimenomaan
vuorovaikutuksen tutkijat, ja myös siitä, että siihen eivät tarttuneet so-
siologit tai muut yhteiskuntatieteilijät. Me ei lähestytty taiteen tutkijoita
ollenkaan, vaan meitä Mikaelin kanssa kiinnosti nimenomaan se, mikä
on tämän projektin positio yhteiskunnassa ja mitä siitä jää tekijälleen.
Me jotenkin ehkä nähtiin, että se olisi enemmän sosiologista kuin vu-
orovaikutuksen tutkimusta. Me oltiin yllättyneitä myös tutkijoiden in-
nostuksesta; se oli jotenkin niin käsin kosketeltavaa. Mutta muuten en
oikeastaan odottanut mitään. Olen ajatellut sen siten, että jokainen tekee
työtään, jokaisella on työrauha. Tutkijoilla on heidän tapansa toimia,
he katsovat asioita jostain näkökulmasta, luovat oman teoreettisen vii-
tekehöksensä ja omat tutkimusmetodinsa, ja niiden kautta lähdetään.
Sen verran minulla on itselläkin akateemista taustaa, että tieteellinen
tutkimus ei ollut minulle mikään outo asia sinänsä. Olen itse asiassa
valmistunut täältä humanistisesta tiedekunnasta.

Käytännön haasteita

H: Tuliko yllätyksiä?

Elina: Suoraan sanottuna en ottanut tutkimuksesta minkäänlaisia pai-

neita ennen kuin tajusin, että meitä oikeasti kuvataan kaksi kertaa viikossa. Kyllähän se vaikutti tekemiseen.

Me sovittiin, että he tulevat aina, kun meille sopii, ja aina maanantaina ja keskiviikkona. He halusivat aikataulun, koska jokaisella tutkijalla on kuitenkin oma fokus tutkimuksessa, joten ei ole välttämättä järkevää tulla paikalle katsomaan sellaista päivää, jolloin tehdään jotain sellaista, mikä menee ohi hänen tutkimuksensa fokuksen. Niin sitten yhtäkkiä me ruvettiinkin tekemään julkista lukujärjestystä. Ja sitten kun taiteen tekeminen helposti on sellaista, että vaikka ohjaajalla on suunnitelma siitä, mitä tehdään ja missä järjestyksessä, voi käydä niin, että jotain asiaa ei saadakaan välttämättä valmiiksi tai siitä syntyy jotakin, jota voisi viedä eteenpäin. Silloin voi olla sellainen olo, että haluaisinkin huomenna jatkaa tästä, haluaisin viedä syvemmälle tätä, tässähan ne on ihan pirun hyviä, minkä ihmeen takia olen varannut tälle näin vähän aikaa. Ja sitten kuitenkin olen luvannut tutkijoille, että huomenna tehdäänkin jotain muuta. Se toi totta kai oman haasteensa minulle tekijänä: onko minulle tärkeää Helsingin yliopiston huippuyksikön tutkijoiden tutkimus vai onko minulle tärkeämpi tämä projekti? Ja eihän kumpikaan ole tärkeämpi. Molemmat on yhtä tärkeitä. Kenen ehdoilla sitten menen? Käytännössä tasapainoilin niin, että välillä menin tutkijoiden ehdoilla ja välillä ryhmän ehdoilla.

Katseen kohteena

H: Millä tavalla videon paikallaolo vaikutti tekemiseen?

Elina: Kyllä videoinnilla oli vaikutusta meille kaikille, koska näyttämötaiteessa ollaan tekemisissä niin hurjan sensitiivisen asian kanssa: uskaltaako ihminen olla muiden edessä. Ja yhtäkkiä siellä on kolme videokameraa; kyllähän minun piti myös vetäjänä miettiä, minkä tyyppisiä harjoitteita vedän. Esimerkiksi jos ihminen on tuonut projektin alussa esille, että hänellä on esiintymiskammo, niin ei olisi reilua, että laittaisiin hänet tekemään monologiharjoitetta kolmen videokameran edessä. Eli totta kai se vaikutti siihen, millaisia harjoitteita vedän silloin, kun tiedän tutkijoiden olevan paikalla.

Minulle ohjaajana se oli helpompaa kuin muille osallistujille. Jos yhdeksältä aloitettiin, niin olin vielä viisi yli yhdeksän erittäin tietoinen kameroista, mutta sitten ne unohtuivat heti. Jos vahingossa erehtyi menemään kameraa kohti, niin sen muisti, mutta muuten sen unohti. Mutta ne, jotka joutuivat harjoittelemaan tekstiä ja esitystä, saattoivat sanoa, että tuntuu vaikealta, kun kamera on tuossa. Tai että eilen oli ikävää, kun oli ne kamerat, rupesi jännittämään ja tuntui, että ei oikein pysty vetämään täysillä. Tehtiin sitten sellainen sopimus, että aina viimeisen kahden viikon aikana tutkijat eivät olleet paikalla, jotta me saadaan teos rauhallisin mielin ensi-iltaan. Eli olisi väärin väittää, että kukaan ei olisi koskaan ollut tietoinen kameroista. Mutta kyllä ne toisaalta unohtuivat; tiedän, että me ollaan suututtu esimerkiksi myöhästymisistä ja turhauttutu poissaoloista ja kaikkea niiden kameroiden edessä.

Are: Siinä on vähän sellainen karmanlakityyppinen juttu, että kun on itse kohdistanut kameransa moniin ihmisiin, niin ajattelee, et tämä on ihan reilua, mitäs tästä pillittämään. Mutta myönnän, että ajattelin, että jos harjaan hiuksia, niin mitä Marjo analysoi tästä. Mutta hyvin nopeasti tällaisista vainoharhoista pääsi eroon.

Sauli: Olen itse joutunut pohtimaan näitä asioita, koska teen jonkun verran videota, ja olen aloittanut valokuvalla. Meille koulussa aina puhuttiin, että pitää myös itse altistua kuvaamiselle, tajuta mitä se on. Eli olen myös joutunut itse menemään kameran eteen ja pohtimaan niitä tilanteita ja mihin ihmisen voi laittaa, joten unohdin aika nopeasti ne kamerat, en oikeastaan edes huomannut niitä.

H: Oliko koskaan sellaista tunnetta, että olisitte arvioitavana?

Elina: Liisa esimerkiksi sanoi heti alussa, että kuvaamisen tarkoitus ei ole olla arvioimassa meidän toimintaamme, vaan he ovat siellä tekemässä tutkimustaan ja kunnioittavat meidän työtapaamme. Totta kai kun on itse nähnyt niitä videoita, niin kyllähän siinä voi olla itsereflektion paikka, että tuon ja tuon olisin voinut tehdä toisin. Mutta meillä on ollut tosi kunnioittava ilmapiiri tutkijoiden kanssa läpi hankkeen, ja on edelleen. Ei ole tullut ollenkaan sellainen olo, että meitä oltaisiin arvioimassa.

Kohtaamisia tutkimusaineistojen kanssa

H: Millaisia ajatuksia tutkijoiden työskentelytavat herättivät?

Sauli: 2015 kesällä, kun Tomi oli melkein joka päivä läsnä, huomasin, että Tomin tapa tehdä tutkimusta oli aika lähellä omaa tapaani tehdä dokumentoivaa työtä nuorista. Meillä oli aika samanlaisia metodeja: istuttiin ja kirjoitettiin vihkoon. Minulle oli tosi virkistävää nähdä, miten tutkimusta tehdään. En ollut ihan varma omasta roolistani: välillä minäkin tutkin nuoria ja projektia. Siinä oli niin monta kerrostumaa, että se oli aika outoa välillä.

Meitä alkoi kiinnostaa se Tomin vihko, johon hän kirjoitti. Minua kiinnostavat ihmiset, jotka piirtävät tai kirjottavat, ja miten sieltä sitten löytyykin jokin ydin. Tomi puristaa ne timanteiksi jossain vaiheessa tekstinä, mutta se raakile kiinnostaa myös tosi paljon.

Nuoret itse asiassa vaativat, että he haluavat nähdä Tomin vihon sisältöä, ja Tomi suostui. Se oli aluksi vitsi: onko siellä päivän ruokaostokset kaupasta vai mitä sä mietit? Teetkö sä oikeasti töitä? Mutta sitten Tomi piti meille esitelmän siitä, mitä antropologi tekee. Lähdettiin ihan perinteisesti tutkimusmenetelmistä, ja sitten hän oli loppuun skannannut pari aukeamaa vihkosta. Kukaan ei ymmärtänyt siitä mitään. Siellä saattoi lukea minun nimeni ja jokin nuoli jonnekin ja jokin kaavio. Se oli tosi kryptistä, mutta tavallaan myös hienoa, koska se kertoo paljon myös minun työstäni. Ihmiset eivät aina hahmota, miten paljon siihen liittyy. Ja se kertoo ihmisistä ylipäätään, miten ihminen on jännä olento, jonka kaikkeen tekemiseen liittyy oma taustansa.

Are: Vuorovaikutuksen tutkiminen oli vieraampaa. Olin siitä tietysti kuullut ja nähnytkin joitakin metodeja, mutta vasta täällä datasessioissa sain aika hyvän kuvan siitä, mitä se on. Ja olin kyllä hyvin yllättynyt siitä, kuinka paljon voidaan repiä jostain neljän sekunnin videoklipistä tai lyhyestä litteraatiosta, mutta sitten kun näki, miten ihmiset tutkivat sitä, niin sitä pääsi nopeasti kärryille.

H: Millainen kokemus datasessiot olivat teille?

Are: Datasessiot näyttäytyivät myös kiinnostavina performansseina. Se oli niiden yksi taso. Monesti tuntui, että ne voisi siirtää suoraan jon-

nekin tilaan ja sanoa, että tänään on tällaista performanssitaidetta luvassa.

Sauli: Tämä liittyy myös siihen, että aina välillä, kun on työhuoneella, sitä kokee ikään kuin kosmista kauhua, että tässä, mitä teen, ei ole mitään järkeä, yrityksessä hahmottaa jotain ja puristaa siitä esimerkiksi näyttely tai teksti. Kun datasessiossa katsotaan viiden sekunnin nykimistä, niin minä vain tuijotan sitä ja mulle tulee hyvä olotila. Ei mulla ole mitään hätää, asioita pitää vain yksinkertaisesti lähteä tekemään ja keskittyä johonkin pieneen yksityiskohtaan. Kaikki on olennaista, vaikka se välillä tuntuu typerältä. Se antoi mulle toivoa.

Are: Sitä olen miettinyt kovasti, että monesti tallentamisessa on sellainen ajatus, että saadaan todellisuutta sellaisenaan. Tietysti kuka tahansa, joka on opiskellut näitä, ymmärtää, että se on vahvaa rajausta ja kertomista. Se on ikään kuin kertomisen tapa, jolla rajataan maailma jotenkin ymmärrettäväksi.

Sauli: Se tila, jossa kamerat olivat, oli aika pitkälti harjoitustila. Välillä me kirjoitettiin ja käytiin paljon keskusteluita siellä, mutta työ tapahtuu myös jossain muualla. Esimerkiksi meidän kolmen kesken se tapahtui vaikka Elinan pihalla tai jossain kahvilassa, me tehtiin aika paljon pitkiä päiviä.

Are: Ja pitää heti sanoa, että se ei ollut sellainen asia, jota olisin jotenkin kritisoinut, vaan huomio, jonka teki siitä työskentelytavasta. Suhteessa juuri tuohon, että taiteen tekeminen ei tapahdu siten, että nyt se tapahtuu tässä, vaan se tapahtuu esimerkiksi kotimatkoilla ja monessa paikassa.

Sauli: Niin, esimerkiksi meillä Aren kanssa oli ahaa-elämys tulla Jyväskylään. Me menttiin ihan ihme reittejä jostain Mikkelin kautta, ja me tehtiin junassa enemmän töitä kuin varmaan ikinä siihen meidän yhteiseen lopulliseen teokseen.

Are: Siellä olisi Pieksämäen Hesburgerissa pitänyt olla neljä kameraa tallentamassa meidän työskentelyä.

Elina: Huomasin kysyväni mielessäni, että hetkinen, nuo asiat, jotka tuossa tapahtuvat, ne tapahtuvat, mutta niiden alla tapahtuu myös todelta paljon asioita. Sellainen tutkija, joka ei ole viettänyt kesäänsä siellä niin kuin Tomi ja joka saa vain sen videomateriaalin, ei tiedä, mitä siellä alla tapahtuu. Se herätti minussa paljon uteliaisuutta sen suhteen, että miten tämän tyyppistä tutkimusta tehdään.

H: Pystytkö videota katsoessasi tavoittamaan alkuperäisen kokemuksen?
Sauli: Kyllä, voidaan puhua nostalgiaista. Se on väistämätöntä. Kun on ollut siinä tilanteessa, on tietenkin aivan eri asemassa kuin tutkija, joka ei ole ollut siinä tilanteessa ja katsoo sitä materiaalia videon kautta. Siinä on mukana vahvaa nostalgiaa.

H: Pystyykö keskusteluanalyysi sinusta jäljittämään inhimillistä todellisuutta, vaikka se ei pääse kiinni siihen nostalgiseen tunnetilaan?

Are: Totta kai pystyy, omasta näkökulmastaan. Tavallaan samaa voi kysyä taiteesta: pystyykö taide tallentamaan todellisuutta tai kuvaamaan sitä onnistuneesti?

Sauli: Ja nostalgia voi olla välillä myös esteenä. Muisti on niin kerrostunut, se tavallaan hämää. Itse pelkään itse asiassa nostalgiaa tosi paljon, pyrin välttämään sitä. Se sekoittaa todellisuutta.

Kohti yhdessä tekemistä

H: Millaista yhteistä tekemistä ja yhteisiä tiedon jakamisen tilanteita teillä oli tutkijoiden kanssa?

Sauli: Jossain vaiheessa alkoi painaa vastuu siitä, että me oltiin Koneen Säätöille tehty hakemus, jossa me puhuttiin rajoja rikkovasta hankkeesta. Me huomattiin, että on ollut liiaksi niin, että tutkijat on omassa leirissään ja taiteilijat omassa leirissään. Meille tuli ajatus, että miksei me tehdä viimeisenä vuotena sellaista esitystä, jossa kaikki tekee yhdessä sen esityksen.

Sauli: Sitten me alettiin järjestää kirjoitustyöpajoja, ja valmistauduttiin tavallaan siihen yhteiseen hybridiesitykseen, joka tuli joulukuussa 2017.

Elina: Me Aren kanssa ideoitii kirjoitustyöpajoja. Katsottiin kolmistaan materiaaleja, jotka Sauli ja nuoret olivat kuvanneet, ja etsittiin niistä teemoja, joita haluttiin tuoda mukaan teokseen. Lisäksi kysyttiin myös sellaisia asioita, joista oli aikaisemmin keskusteltu tutkijoiden kanssa. Eli oli sekä täsmätekstejä että sellaisia tekstejä, joista ikään kuin katsottiin, tulisiko niistä jotain. Ajateltiin, että ryhmä saattaa yllättää.

Are: Me lähetettiin aihe aina muistaakseni päivää kahta ennen tai jopa viikkoakin ennen, jotta siihen sai vähän valmistautua. Mutta ei ollut mi-

kään pakko. Tarkoitus oli, et ne eivät olisi missään nimessä akateemisia tekstejä, että rikotaan kirjoittamisen tapaa. Eli eräänlainen epämuakvuusalueajattelu, roolien sekoittuminen. Sitten kirjoitettiin niitä, aika usein minä-muodossa jostain teemasta, vaikka siitä, onko työ poliittista tai jotain sellaista. Ajatus oli, että niistä tulee meidän esityksen käsikirjoitus, tai materiaalia sitä varten. Me rikotaan aika vahvasti perinteistä teatterin tekemisen tapaa, ei tehdä näytelmiä tai käsikirjotuksia, vaan meillä on materiaalia, joka sitten jäsentyy tavalla tai toisella. Joka tapauksessa, kirjoitustyöpajoissa kirjoitettiin tunnin verran, ja sitten kaikki lukivat tekstinsä, ja keskusteltiin. Ne olivat minulle ehkä antoisin osuus tätä hanketta.

Are: Nuorten kanssa pidettiin sitten samanlainen sessio syksyllä. Silloin tutkijat eivät olleet mukana. Me peilattiin tutkijoiden tekstien kautta, haettiin sieltä samoja teemoja nuorille. Se oli aika hämmäntävää, kuinka samoja kokemuksia ihmisillä oli huolimatta siitä, olivatko he tutkijoita, taiteilijoita vai nuoria kesätyöntekijöitä.

Elina: Sen jälkeen oli taukoviikko, jolloin käytiin materiaalia läpi. Kävimme kolmestaan keskustelua, ja sen jälkeen alettiin muokkaamaan sitä. Ennen kaikkea Are ja minä teimme sitä, Sauli sen sijaan oli itse näyttämöllä.

H: Voisitteko kertoa siitä yhteisestä produktiosta?

Sauli: Ajatuksena oli juuri se, että rikotaan rajat. Omalta osaltani ajattelin, että en tee perinteistä dokumenttielokuvaa, lähden tekemään jotain aivan muuta, lähden itse lavalle.

Elina oli myös sitä mieltä, että häntä kiinnostaisi enemmän kuvataide. Hän ehdotti, että voitaisiinko tehdä jotenkin performatiivisempaa esitystä.

Are: Eikä missään nimessä teatteritilassa, vaan galleriatilassa. Eli katsomisen tapa olisi toinen.

Elina: Galleriatila oli ainutlaatuinen, koska siinä oli tavallaan kaksi tilaa. Välillä näyttelijät menivät toiseen tilaan, josta esitys videoitiin tilaan, jossa katsojat olivat. Galleriatila laittoi myös pohtimaan yleisösuhdetta, sitä miten rakennetaan katsomo. Päädyttiin siihen, että hankittiin tuoleja, joissa on renkaat, ja laitettiin ne gallerian keskelle. Teos tapahtui

seinillä, ja yleisön piti pyöriä sen mukaan, mitä missäkin tapahtuu. Se oli mulle tekijänä palkitsevaa, pääsin mielekkäällä tavalla eroon näyttämötaiteen konventioista.

Are: Me oltiin myös tosi vaikuttuneita datasessioissa nähdyistä videoista ja siitä käsittelytavasta, siitä, että katsotaan jotain pientä kohtaa.

Sauli: Mulla oli ajatuksia giffimäisistä jutuista ja pienistä ihmisen liikkeistä. Mulle heräsi ideoita työskentelyyn juuri klippien edestakaisin katsomisesta: muutama sekunti jotain liikettä, miten esimerkiksi ihmisen käsi liikkuu. Ja vuorovaikutus ihmisten välillä alkoi kiinnostaa mua tosi paljon, aloin tutkia sitä myös omassa työskentelyssäni, ja sen takia lavatyöskentely kiinnosti yhä enemmän, koska sehän tarkoittaa rooliin menemistä ja siellä vuorovaikuttamista.

Are: Tässä hankkeessa on jännää se, miten teatteri on häviävä laji, siinä on hetki, ja sitten se on kadonnut. Ja se on aina erilainen. Sitten taas tutkimuksessa tehdään arkistoja ja kaikkea tallennetaan. Siinä esityksessä nämä teemat näkyivät.

Elina: Ennen kaikkea siinä oli yhdessä tekemisen riemua.

H: Miten tutkijat olivat mukana produktiossa?

Are: Meillä kaikilla kolmella oli hyvin vahvana ajatus, että Liisan pitää olla lavalla. Ja samoin se, että Tomin pitäisi olla jotenkin mukana.

Sauli: Tomista oli vahva visio, koska hän oli kuitenkin aina paikan päällä.

Are: Ja lisäksi me oltiin tosi vaikuttuneita Tomin teksteistä. Meistä ne olivat hyvää kirjallisuutta ja materiaalia.

Sauli: Tomi ei itse asiassa päässyt fyysisesti lavalle, koska hän otti silloin vastaan uuden opetusviran, eikä siksi ehtinyt mukaan, mutta hän oli läsnä tekoälynä, joka puhui esityksen väleissä.

Are: Kaikki muut tekstit menivät varmaan aika iloisesti sekaisin, niitä yhdisteltiin, mutta muistaakseni Tomin tekstit olivat kaikki sitä konetta.

Elina: Teos oli kollaasi. Siinä oli nuorten, Saulin ja tutkijoiden ajatuksia.

H: Olisiko tällainen esitys voinut syntyä ilman tutkimushanketta?

Are: Ainakin on vaikea kuvitella, että sen sisältö olisi syntynyt muuten.

Sauli: Mä en olisi varmaan koskaan mennyt itse esiintymään, enkä olisi rikkonut kaavoja galleriatilan suhteen.

Hankkeen jälkeen

H: Millaisia vaikutuksia yhteishankkeella ja esityksellä on ollut työhönne?

Sauli: Mun oma tekeminen on muuttunut jonkun verran, koska mua on alkanut kiinnostaa vuorovaikutus. Tutkin myös itse taiteessa vuorovaikuttamista ja arkirooleja, ja myös arkielämässäni pohdin ihmisten erilaisia arkirooleja. Esimerkiksi kauppaan mennessäni ja myyjän nähdessäni ennen näin vain ihmisiä töissä; nyt ajattelen myös sitä, miten se myyjä on erilainen omassa arjessaan.

Sauli: 2015 pidin näyttelyn, jossa yhtenä osana oli videoteos henkilöstä, joka on soluttautuja. Hän vaihtelee erilaisia rooleja. Välillä hän on metrokuskin vaatteissa, välillä hän saattaa olla sähkömiehenä. Hän haluaa käydä kielletyissä tiloissa, ja se vaatii rajojen ylittämistä. Idea tähän teokseen tuli vahvasti tämän tutkimusprosessin ja teatterihankkeen kautta.

H: Jos teillä olisi uusi samanlainen projekti, mitä tekisitte toisin?

Are: Mitä nopeammin pääsisi sekoittamisvaiheeseen, sen parempi.

Sauli: Se on se, mitä tässä oppi, että olisi pitänyt aikaisemmin olla rohkeampi ja sekoittaa rooleja.

H: Mitä tutkimusyhteistyöstä jäi käteen?

Elina: Näyttämötaiteen ammattilaiselle on tosi kiinnostavaa se, miten mikroasioita tutkitaan, koska sitähan teen itse työkseni, sitähan näyttelijä tekee näyttämöllä, ilmaisee jotakin tosi pienillä hienovaraisilla mikroeleillä, ja se välittyy vastaanäyttelijälle jonakin ja katsojalle jonakin. On myös virkistävää nähdä itsensä videolta vetämässä harjoitteita. Silloin näkee sen, että on välillä monitulkintainen tai nopea ja voi miettiä, että voisinko ehkä pyrkiä vähän rauhoittamaan tai olemaan vähäsanaisempi. Olen saanut tutkijayhteistyöstä mahdollisuuden reflektoida omaa tekijyyttäni. Pidin tutkijoille aamupäivän erilaisista näyttelijäntekniikoista ja yritin avata heille sitä maailmaa. Kun on ollut koulussa viisi vuotta ja sen jälkeen kouluttautunut lisää, niin se on se näkökulma, mistä katsoo sitä tekijänä, mutta kun sitä avaa muille, niin herkästi myös kysyy itseltään, miksi teen näin.